

1. INLEIDING

A. DE NEOGOTIEK

De Sint-Petrus en Pauluskerk, hoofdkerk van de stad Oostende moet worden beschouwd als een schoolvoorbeeld van uitgezuiverde neogotische kerkarchitectuur. We hebben hier dus te maken met een neostijl (1), een typisch verschijnsel voor de 19de eeuw. De neogotiek, die zich parallel aan het neoclassicisme ontwikkelde in Engeland vanaf het midden van de 19de eeuw, verspreidt zich vanaf het begin van de 20ste eeuw vanuit Engeland over de rest van het Europese vasteland : Nederland, België, Frankrijk en Duitsland.

Hoe moet die plotse interesse en herwaardering voor de middeleeuwse gotiek nu verklaard worden? Vanaf het einde van de 18de eeuw tot het midden van de 19de eeuw bevinden we ons volop in de romantiek. In die periode gaan heel wat kunstenaars, in zijn ruimste betekenis van het woord genomen, plots een grote belangstelling tonen voor het verleden, inzonder de middeleeuwen. Zo zien we bijvoorbeeld dat heel wat auteurs hun verhalen laten afspelen in de riddertijd. Denk maar 's aan "Ivanhoe" van Sir Walter Scott.

Daarnaast stellen we vast dat heel wat gotische gebouwen sporen van verval vertoonden daar ze heel wat geleden hadden gedurende de vele oorlogen die er in Europa hadden gewoed. Die vernieuwde interesse voor het middeleeuws verleden bracht met zich mee dat men die gotische architectuur opnieuw ging appreciëren en restaureren. De architecten komen alzo opnieuw in contact met die middeleeuwse bouwprincipes en -methodes. Dit zal leiden tot een opnieuw toepassen van deze principes en methoden in hun nieuwe 19de en begin 20ste-eeuwse bouwwerken. Deze vernieuwde interesse voor die oude bouwprincipes en -methodes, vindt trouwens een voedingsbodem in de opkomende "Arts and Crafts"beweging, die ontstaat als reactie tegen de fel opkomende mechanisatie en ijvert voor het behoud en de waardering van de bekwame ambachtsslui.

B. DE MIDDELEEUEWSE GOTIEK. ONTSTAAN.

De middeleeuwse gotiek werd omstreeks 1140 geboren in Ile-de-France, het hart van Frankrijk. Dit gebeurde vanuit een nieuwe theologische en psychologische ingesteldheid, die we echter niet meer zullen aantreffen in de neogotiek. In de neogotiek gaat het enkel om een

(1) Neostijlen hebben vooral betrekking op de bouwkunst, doch we vinden ze ook terug in de andere kunsttakken en zelfs in de toegepaste kunsten, zij het in minder uitgesproken vorm.

zuivere toepassing van die gotische bouwprincipes en -methoden, los van deze ideologieën.

Deze middeleeuwse gotiek die aanvankelijk een Frans fenomeen was, verspreidde zich stilaan over West-Europa. We vinden ze zelfs terug in de Baltische landen, Polen, Hongarije en Bohemen. Slechts in Italië zal de zuivere gotiek zo goed als geen ingang vinden. De gotiek zal blijven voortleven tot in de eerste decennia van de 16de eeuw en kan onderverdeeld worden in 3 perioden :

1° 1140 - 1200 : Vroeggotiek

2° 1200 - 1350 : Franse Hooggotiek

3° 1350 - begin 16de eeuw : Laatgotiek (Flamboyante of Vlattende gotiek)

C. DE THEOLOGISCHE & PSYCHOLOGISCHE IDEOLOGIE v/d MIDDELEEUWSE GOTIEK

Het romaanse bedehuis werd gezien als een versterkte burcht, gebouwd door de mens voor God, die hij beschouwde als een heersende vorst. De romaanse mens zag die koning God wel niet, maar dat was de gangbare theologische visie. Bij een koning hoort nu eenmaal een burcht, vandaar dat een romaanse kerk een zware duistere constructie was.

De opkomst van de gotiek gaat gepaard met een volledig nieuwe theologische visie, waarbij de gotische mens het bedehuis niet meer ziet als een burcht maar als een voorafbeelding van het Hemelse Jeruzalem. De kerk wordt nu opgevat als zijnde een hemel op aarde die God zelf komt bewonen. Deze nieuwe visie is vooral gebaseerd op een tekst uit de Apocalyps van Johannes (hfst. 21, vers 2 e.v.) :

"En de heilige Stad, het Nieuw-Jeruzalem, zag ik neerdalen van God uit de hemel, toegerust als een bruid, die voor haar man is getooid. En ik hoorde van de Troon een machtige stem, en ze sprak : "Zie de Woonstede Gods, bij de mensen : Hij zal zijn Tent bij hen spannen. Zij zullen zijn volk zijn." En men toonde mij de heilige stad Jeruzalem, neerdalend uit de hemel. Ze prijkte met Gods heerlijkheid; haar lichtglans leek op edelstenen, op jaspis helder als kristal. Ze had een grote hoge muur, met twaalf poorten, drie naar elke windstreek. De muur van de stad had twaalf grondvesten, en daarop twaalf namen der twaalf apostelen van het Lam. De bouwstoffen van haar muur waren van jaspis. De stad zelf was van goud, gelijkend op helder kristal. De grondvesten van de muur waren met allerlei kostbare stenen versierd. De eerste grondvest was jaspis, de tweede saffier, de derde chalcedon, de vierde smaragd, de vijfde sardonyx, de zesde kornalijn, de zevende chrysopaas, de achtste beryl, de negende topaas, de tiende chrysoliet, de elfde hyacint, de twaalfde amethyst. De twaalf poorten waren twaalf paaren; ider poort op zich één parel. Het plein van de stad was louter goud, doorschijnend als kristal."

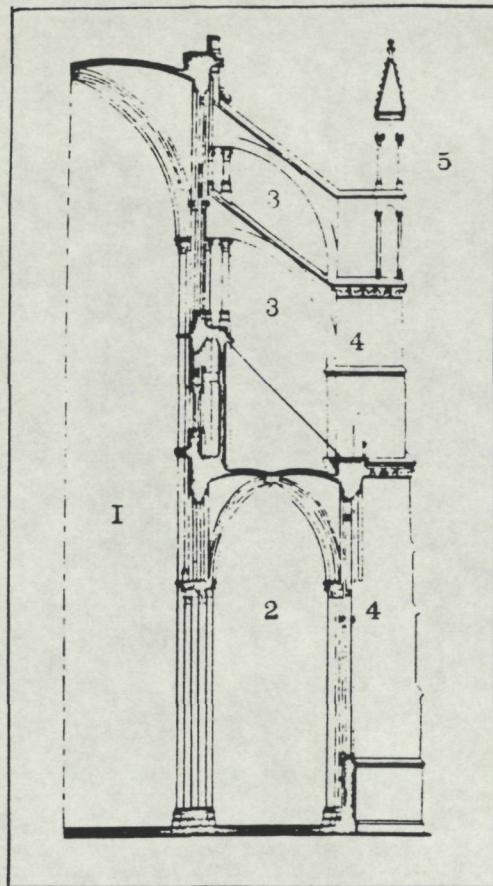
De gotische mens zal dan ook daadwerkelijk pogen dit nieuw Jeruzalem te realiseren, wat duidelijk merkbaar zal worden in het bedehuis zelf. De gotische kerk trekt zich volledig los van de materie. Wanden vallen

weg en men streeft naar een sterk geaccentueerd verticaliserend effect. Hierdoor wordt een indruk van gewichtloosheid verkregen. Het zich lostrekken van de materie zordt ervoor dat het bedehuis transparant wordt, daar de weggevallen muren nu worden ingenomen door gekleurde brandglazen. Hierdoor wordt het licht in de kerk een onnatuurlijk licht, een mysterieus medium dat een bovenaardse en sacrale sfeer oproept en de buitenwereld afsluit. Dit gekleurd glas evoceert tevens de kleurige en schitterende effecten van de edelstenen, vermeld in de Apokalyps.

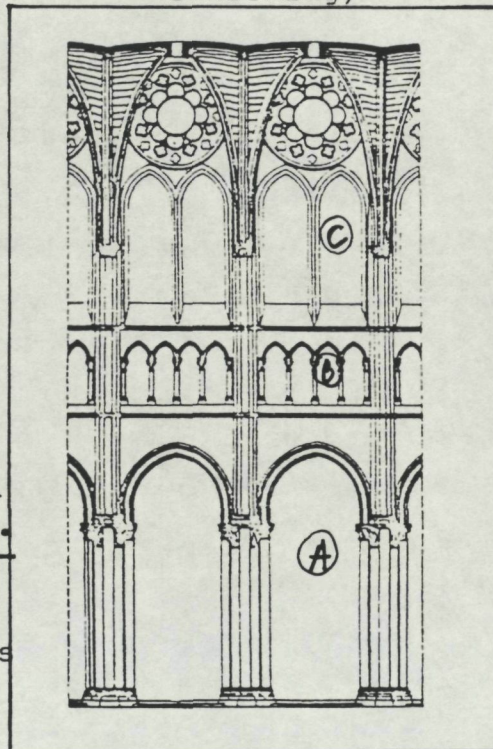
Die nieuwe theologische visie kan niet losgekoppeld worden van een nieuwe psychologische gotische mens, die gekenmerkt wordt door een groot gemeenschappelijk enthousiasme. De gotische mens wil aan alles actief deelnemen, vandaar dat er een nieuwe vorm van devotie ontstaat gekenmerkt door een meer menselijk aspect. Een medebepalend gevolg hiervan is dat de kerk steeds meer en meer een grotere rol gaat spelen in het dagelijks leven. Een groot deel van het leven van de mens speelt zich af in en rond de kerk. Denk maar 's aan het feest van het kerkelijk jaar, het religieus toneel en volkse feesten. Hierbij ging men vaak over tot het parodiëren en verdraaien van gewijde teksten en handelingen. Deze vorm van vertier, die toen getolereerd werd, is een bewijs dat men zeer vertrouwelijk omging met alles wat met godsdienst te maken had.

D. HOE WORDEN DIE NIEUWE THEOL. & PSYCH. VISIES OVERGEBRACHT OP DE ARCHITECTUUR?

1° Het grondplan van het romaans bedehuis wordt behouden. Het gotisch bedehuis bestaat dus eveneens uit een middenschip met 2 à 4 zijbeuken, een transept (=dwars- of kruisbeuk) en een lang gerekt koorgedeelte.

- I : Middenbeuk
- 2 : Zijbeuk
- 3 : Luchtbogen
- 4 : Steunbeer
- 5 : Fiaal (Steunbeerbekroning)

- A. Bogengalerij
- B. Triforium
- C. Venstergalerij

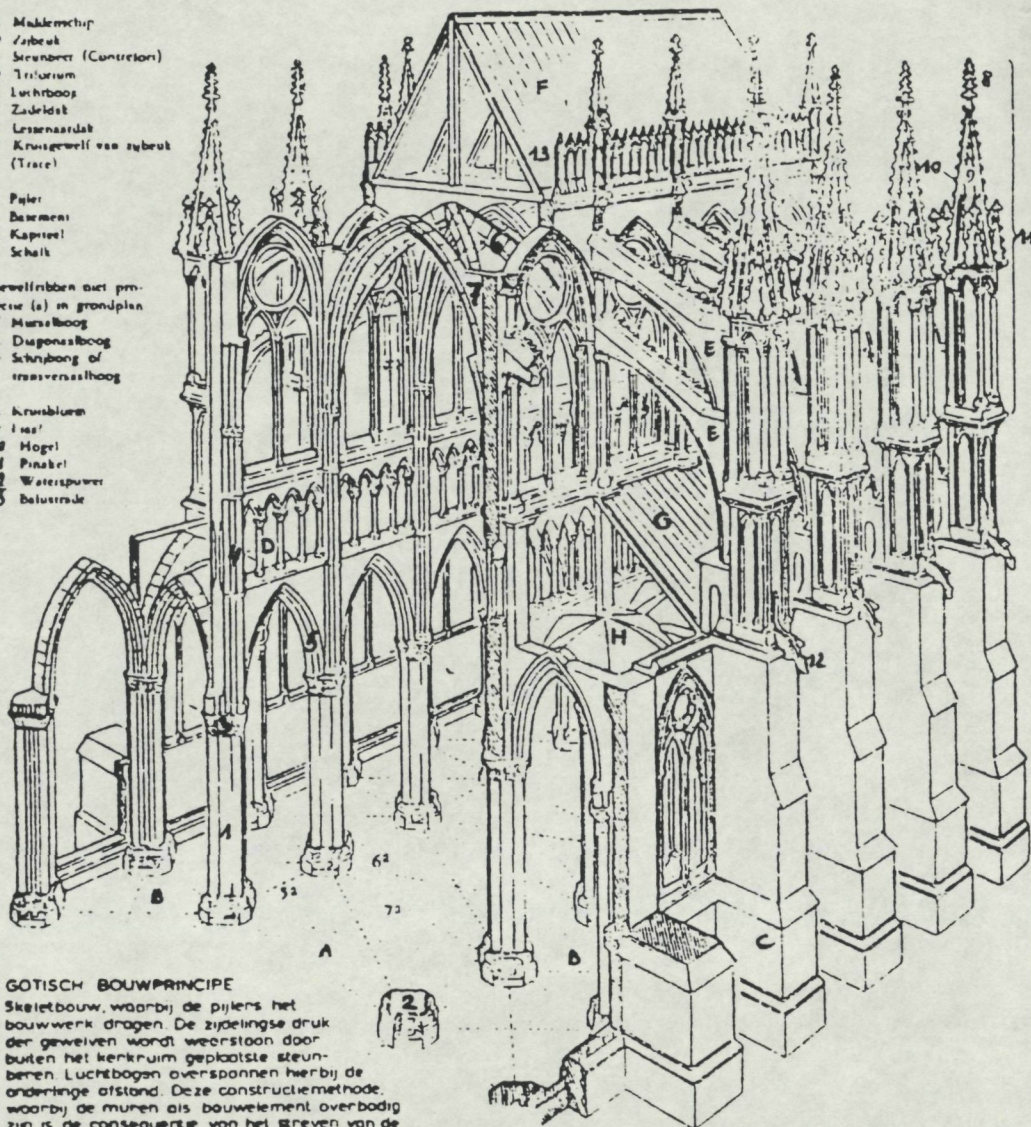
GOTISCH BOUWPRINCIPE

2° Men gaat over op een skeletbouw. Dit betekent dat men een onderscheid maakt tussen dragende actieve elementen en passieve elementen. Deze dragende elementen zijn de zuilen, pijlers en ribben voor de gewelven. Skeletbouw biedt uiteraard een aantal voordelen. Zoals reeds gezegd het laat toe de wanden te vervangen door grote gekleurde brandglazen.

- A Middelschip
- B Zijbeuk
- C Steunber (Contrefort)
- D Triforium
- E Luchtboog
- F Zolderde
- G Luchtvaart
- H Kruisgewelf van zijbeuk (Tracé)

- 1 Pijler
 - 2 Basement
 - 3 Kapiteel
 - 4 Schaft
- Gewelfribben met projectie (a) in grondplan
- 5 Muurboog
 - 6 Diagonaalboog
 - 7 Schuifboog of transversaalboog

- 8 Kruisribben
- 9 Iesl
- 10 Hogel
- 11 Pinakel
- 12 Waterspuwer
- 13 Balustrade

GOTISCH BOUWPRINCIPE

Skeletbouw, waarbij de pijlers het bouwwerk dragen. De zijdelingse druk der gewelven wordt weerstaan door buiten het kerkruim geplaatste steunberen. Luchtbogen overspannen hierbij de omliggende afstand. Deze constructiemethode, waarbij de muren als bouwlement overbodig zijn is de consequentie van het streven van de gotische kerkbouw.

Ook hoogbouw is hierdoor mogelijk waarbij de dragende structuren (zuil, pijler en rib) het verticaliserend effect sterk gaan accentueren. Skeletbouw biedt eveneens een nieuw drukafleidingssysteem. Via de gewelfribben wordt de verticale druk van het gewelf afgeleid naar de zuilen. De zijwaartse druk wordt opgevangen door aan de buitenzijde steunberen te plaatsen, die bovenaan voorzien zijn van luchtbogen die over de zijbeuken heen de hoger gelegen delen van het schip en koor steunen.

- 3° De romaanse rondboog wordt vervangen door de ogief (=spitsboog)
- 4° De wand van het middenschip krijgt nu in het gotisch bedehuis een 3-ledige structuur. Bovenaan krijgen we de venstergalerij. Onder de vensterzone krijgen we het triforium (dienstgang rond middenschip), met daaronder de bogengaanderij
- 5° De westgevel wordt sterk benadrukt. Ze vormt een stijgende eenheid, bestaande uit 3 portalen, die de Heilige Drievuldigheid voorstellen, een tussenverdieping waarin een groot roosvenster is aangebracht en 2 grote daar boven uitstekende hoge torens.